

WRR
De heer prof. mr. J.E.J. Prins
Postbus 20004
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 201700656

Den Haag, 3 mei 2017

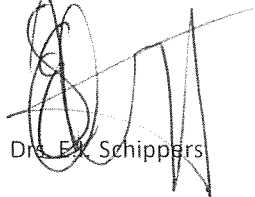
Geachte heer Prins,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dr. E. Schippers

201700657

De nieuwe Stijl
van Nederland

De nieuwe Stijl van Nederland

Amsterdam, 21 april 2017

Geachte informateur,

U maakt als onderdeel van het te schrijven regeerakkoord een 'foto van Nederland'. Want ons land en zijn inwoners zullen ook de komende decennia geconfronteerd worden met grote vraagstukken die iedereen, ondanks het betere economische perspectief, op een of andere manier in het dagelijks leven zullen raken. Hoe gaan we om met nieuwe Nederlanders en hoe zorgen we ervoor dat belangrijke waarden door iedereen gedeeld of op zijn minst gerespecteerd worden zonder elkaar uit te sluiten? Wat betekenen de snelle technologische ontwikkelingen voor de lager opgeleiden en hun kansen op de arbeidsmarkt of hun plek in onze samenleving? Is het mogelijk de zorg tegelijkertijd betaalbaar en toegankelijk te houden voor iedereen? Over welke competenties moeten onze kinderen beschikken om ervoor te zorgen dat Nederland in de OESO-top-3 staat met betrekking tot de toekomstige onderwijs indicator creativity?

Bij al deze grote veranderingen is een rol weggelegd voor kunst en cultuur. Kunst en cultuur omarmen immers verandering, bieden een ander perspectief op belangrijke thema's en hun verbeeldingskracht creëert instrumenten om deze transitie van allerlei kanten te bestuderen en ze te duiden. Kunst en cultuur onderzoeken met andere woorden onverwachte denkrichtingen en maken schurende kwesties invoelbaar en benaderbaar.

Ons kleine land is groot als het gaat om de verscheidenheid aan dergelijke verbeeldingskracht. Honderd jaar nadat Van Doesburg, Mondriaan en Rietveld streefden naar een radicale hervorming van de kunst en de cultuur in Nederland staan we nu aan de vooravond van een grote transformatie van onze samenleving. Kunst en cultuur kunnen krachtig bijdragen aan deze nieuwe Stijl van Nederland. Want wie om zich heen kijkt kan eigenlijk niet om de aanwezige creatieve verbeeldingskracht heen. Of het nu gaat over de ontwerper die design ook toegankelijk maakt voor mensen met een smalle beurs; de theatermaker die op meeslepende wijze de invloed, die de Marokkaanse afkomst van zijn vader op hem en zijn eigen kinderen heeft, voor het voetlicht brengt; de muzikant in de klas die kinderen niet alleen leert van muziek te houden maar tegelijkertijd hun brein al van jongs af aan traint in wendbaarheid; de architect die meedenkt met zorgaanbieders en jonge terminale patiënten over de voorwaarden waaraan een hospice voor hen moet voldoen; de beeldend kunstenaar die in opdracht een troostrijk kunstwerk maakt voor de kinderbegraafplaats; het museum dat ons door zijn tentoonstellingen leert waar we vandaan komen en welke waarden en normen in de huidige wereld nog steeds niet aan betekenis hebben ingeboet; de inrichting van het Rietveldpaviljoen op de Biënnale van

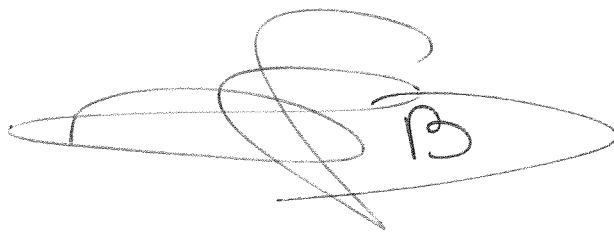
Venetië die onderbelichte delen van de recente Nederlandse postkoloniale geschiedenis blootlegt om zo bij te dragen aan een nieuw nationaal zelfbeeld; een betoverende allegorie van een animatiefilm over de cyclus van het leven, waarin grenzen tussen dood en leven, mens en dier, waar en onwaar vervagen en ons aanmoedigen de ratio te laten varen en te kijken als een kind; een glossy magazine waarin de (stille) armoede vanuit verschillende kanten wordt belicht en de 500 rijkste Nederlanders worden uitgedaagd om mee te werken aan armoedeverzachting. Het is een kleine greep uit een oneindig aantal betekenisvolle en inspirerende voorbeelden. Een aantal hiervan klinkt u vast en zeker bekend in de oren.

In zekere zin zit 'm daar ook precies de kneep. Kunst en cultuur worden nog te vaak louter gezien als een aardige 'bijkomstigheid'. Maar de toegevoegde waarde van kunst en cultuur kan een vliegwiel betekenen voor de uitdagingen waarvoor we ons allemaal gesteld zien. En juist nu hebben we de kans om kunst en cultuur te verbinden met de (hierboven genoemde) grote opgaven van deze tijd. De rijkscultuurfondsen bieden daarom graag aan om samen met de ministeries, de lokale en regionale overheden en vertegenwoordigers uit andere sectoren mee te werken aan het bedenken en uitvoeren van nieuwe thematische programma's die oplossingsrichtingen dichterbij brengen.

De verbeeldingskracht van kunst en cultuur kan er zo aan bijdragen dat Nederland op tal van onderwerpen niet alleen beter en mooier wordt, maar internationaal ook hoog blijft eindigen in de verschillende vergelijkende onderzoeken.

De zes rijkscultuurfondsen vertrouwen erop dat ons voorstel u aanspreekt en dat u kunst en cultuur een prominente plek toebedeelt op de 'foto van Nederland'.

Hartelijke groet,

Doreen Boonekamp
Nederlands Filmfonds

Birgit Donker
Mondriaan Fonds

Henriette Post
Fonds Podiumkunsten

Jan Jaap Knol
Fonds voor Cultuurparticipatie

Syb Groeneveld
Stimuleringsfonds
Creatieve Industrie

Tiziano Perez
Nederlands Letterenfonds

Correspondentieadres

De Rijkscultuurfondsen
p/a Nederlands Filmfonds,
D.Boonekamp@filmfonds.nl
+31 (0)20 570 76 76

Pijnackerstraat 5
1072 JS Amsterdam
Nederland

De Rijkscultuurfondsen
p/a Nederlands Filmfonds
Mevrouw D. Boonekamp
Pijnackerstraat 5
1072 JS AMSTERDAM

Kenmerk: 201700658

Den Haag, 3 mei 2017

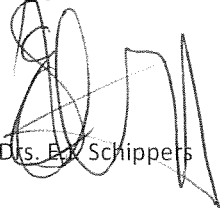
Geachte mevrouw Boonekamp,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

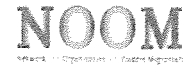
In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E. Schippers

201700659

Aan informateur mevrouw E. I. Schippers
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

27 april 2017
O.O./MVE/2017.659

Betreft: - Aftopping aftrekbaarheid pensioenpremie
- Opbouwpercentage

Geachte mevrouw Schippers,

Politiek en maatschappij zijn in afwachting van het SER-advies over het nieuwe pensioenstelsel. U bent samen met de onderhandelaars voor een nieuw kabinet door de voorzitter van de SER, mevrouw Hamers, en prof. Goudswaard inmiddels bijgepraat over de contouren van dat nieuwe stelsel. Wij hopen dat sociale partners op afzienbare tijd hun handtekening onder het advies kunnen zetten. Als ouderenorganisaties willen wij op een constructieve wijze onze bijdrage leveren aan verbeteringen van ons pensioenstelsel.

Het is naar ons oordeel noodzakelijk dat de overheid de sector juridisch en fiscaal de ruimte geeft om een afdoende opbouw van pensioenen voor zo groot mogelijke groepen te behouden. Wij menen dat dit bijdraagt aan een breed draagvlak voor zowel jong als oud; een noodzaak om veranderingen haalbaar te maken. Ook willen wij onderstrepen dat een goed pensioen ouderen de mogelijkheid geeft om maatschappelijk te participeren en bijdraagt aan een grotere mate van zelfredzaamheid.

Om deze redenen willen wij twee aspecten uit het Witteveenkader nadrukkelijk onder uw aandacht brengen. Wij denken dat wij - juist als niet rechtstreeks betrokken organisaties; het gaat hier immers om actieve deelnemers - een objectieve bijdrage aan de discussies te kunnen leveren.

Aftopping aftrekbaarheid pensioenpremie

Ons eerste punt betreft het mogelijk verder naar beneden brengen van de inkomensgrens tot waar de pensioenpremie aftrekbaar is. In de afgelopen jaren is die grens gesteld op inmiddels circa € 103.000,=. Er is een aantal redenen waarom het onverstandig zou zijn die grens bij te stellen, zoals enkele politieke partijen in de verkiezingstijd hebben gesuggereerd, dan wel in hun partijprogramma hebben opgenomen.

1. In de praktijk blijkt het bijzonder lastig te zijn om het mogelijk te maken regelingen te treffen, zodat mensen met een inkomen van boven de € 103.000,= een persoonlijk pensioen kunnen opbouwen bij hun eigen pensioenfondsen. Zie daarvoor ook de ervaringen bij het pensioenfondsen Zorg en Welzijn. Alleen al vanwege deze ervaringen is het niet verstandig om de grens verder te verlagen, omdat grote groepen in de toekomst vermoedelijk te weinig pensioen gaan opbouwen.
2. Als mensen ervoor kiezen via een andere weg pensioen op te bouwen (verzekerde regelingen) dan hebben zij een grote kans dat zij uiteindelijk minder pensioen opbouwen, dan bij een pensioenfondsen mogelijk zou zijn. In ieder geval betekent opbouw zonder premieaftrek dat over juist hogere pensioeninkomsten straks geen inkomstenbelasting wordt betaald en dat er dus ook minder in de staatskas terecht komt. Die verminderde inkomsten komen dan boven op de mindere belastinginkomsten, omdat een zeer groot aantal zzp-ers en mensen in 'witte vlek' organisaties ook minder bijdragen. Als de grens naar beneden wordt bijgesteld zal het effect op de staatsinkomsten navenant zijn.
3. Als veel mensen worden uitgedaagd om 'een eigen pensioenpotje te gaan maken' dan zal het probleem groter worden dat mensen niet of nauwelijks in hun werkzame leven bezig zijn met pensioen en dat ze er te laat achter komen, dat zij zelf meer actie hadden moeten nemen. Uit onderzoek blijkt dat de meeste burgers een euro van vandaag hoger waarderen dan tien in de toekomst. Daardoor zal de groep fors groeien van mensen die niet meer kunnen voldoen aan het uitgangspunt, dat het pensioen hen in staat moet stellen ongeveer het leven te kunnen leiden, dat zij daarvoor hebben gehad. Het vertrouwen in ons pensioenstelsel zal dan nog verder afnemen.
4. Het laatste argument is, dat zo'n ingreep met ingewikkelde gevolgen, het verdere proces van de invoering van een nieuw stelsel zal vertroebelen en waarschijnlijk zeer negatief zal beïnvloeden.
5. In dit verband willen wij de her en der heersende opvatting over 'perverse solidariteit' nuanceren. Wie het hele pensioengebouw van eerste en tweede pijler in ogenschouw neemt, zal constateren dat de eerste pijler voor een flink deel (ca. 35 procent) vanuit de algemene middelen en daarmee vanuit de inkomsten wordt gevoed. Dit compenseert de omgekeerde solidariteit in de tweede pijler, die overigens per fonds verschilt.

Verlaging opbouwpercentage

Ons tweede punt betreft het fiscaal maximaal toegestane opbouwpercentage, dat enige jaren geleden is vastgesteld op 1,875%. Daarmee zou in ongeveer 43 jaar een pensioen kunnen worden opgebouwd dat aan het uitgangspunt 'ongeveer hetzelfde leven voortzetten' voldoet. Ook wat dit onderwerp betreft zouden wij u dringend willen vragen het vastgestelde percentage niet te verlagen. We hebben daarvoor de volgende argumenten:

1. Net zoals bij het nog verder verlagen van de inkomensgrens voor pensioenpremieaftrek zal ook het verlagen van het opbouwpercentage het proces om te komen tot een nieuw pensioenstelsel ernstig verstoren en het beoogde herstel van vertrouwen van te voren al torpederen.
2. Nu al lukt het veel mensen niet om de ingecalculeerde 43 jaren opbouw te halen. Veranderingen van werkgever, perioden van werkloosheid en de vlucht naar het zzp-schap hebben tot gevolg, dat de 80% van het middelloon niet wordt gehaald. Verlaging van het opbouwpercentage betekent een verdere verlaging van de gemiddelde pensioenuitkeringen op termijn met bijbehorende economische en sociale effecten.

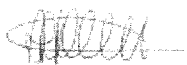
3. Als groepen minder pensioen gaan opbouwen, zullen zij in de toekomst meer beroep doen op voorzieningen als huur- en zorgtoeslag.

Wij hopen hiermee goede bouwstenen te hebben aangedragen voor uw overleg.

Met vriendelijke groet,

Besturen van

ANBO

Liane den Haan
Directeur

KNVG

Joep Schouten
Voorzitter

NOOM

Bouchaib Saadane
Voorzitter

NVOG

Jaap van der Spek
Voorzitter

In afschrift aan

De heren M. Rutte, H. Zijlstra, S. van Haersma Buma, P. Heerma, A. Pechtold, W. Koolmees,
J. Klaver en mevrouw K. Buitenweg

KNVG
De heer J. Schouten
Hogeschoorweg 21
5911 EJ VENLO

Kenmerk: 201700660

Den Haag, 3 mei 2017

Geachte heer Schouten,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dr. E.L. Schippers

201-700661

Drs. E.I. Schippers
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Nederland, 27 april 2017

Geachte informateur, beste mevrouw Schippers,

U leidt een formatie waarbij de betrokken partijen met elkaar spreken vanuit verschillende visies en beginselen en toch gezamenlijk zoeken naar het goede voor Nederland. Wij hebben respect voor deze gezamenlijke inzet. Het proces zal niet altijd gemakkelijk zijn. We zien dat geluiden uit de samenleving in de vorm van externe experts, wetenschappelijke inzichten en feiten het gesprek aan de onderhandelingstafel verrijken. We vinden dat bemoedigend in een tijd waarin 'alternatieve' feiten en fake news de werkelijkheid regelmatig wegduwen.

Wij vanuit Vereniging Scala willen met u de oogst delen uit het weekend van 22-23 april; daartoe gestimuleerd door ons vertrouwen in de integriteit van de gesprekspartners aan uw onderhandelingstafel, maar ook gemotiveerd door onze zorg over de toenemende kloof tussen kansrijken en kansarmen. Wij leven in een nerveuze maatschappij. Bij grote groepen staat de bestaanszekerheid onder druk. Veel mensen hebben moeite aan te haken in deze complexe samenleving. Altijd flexibel moeten zijn, leidt tot opgejaagde mensen. Dat leidt tot angst, afzetten tegen anderen en desintegratie.

De achtergrond van de Scalagroep is overwegend links groen liberaal met het bijbehorende profiel van overwegend hoger opgeleid, maatschappelijk betrokken. Een aantal van ons is werkzaam tussen en onder mensen die een grote afstand ervaren naar de bestuurders en beleidsmakers in de politiek. Het gaat om mensen die zich in de knel voelen zitten door armoede, gebrek aan werk, druk op de woningmarkt. Mensen die terecht of onterecht bang zijn voor de opkomst van de Islam, voor vluchtelingen of voor verlies van hun eigen leef sfeer en cultuur. En ook mensen die juist hierheen gevlucht zijn en door slepende bureaucratische routes hun integratie beginnen met frustratie en schulden. Zoals gezegd maken wij ons zorgen over de groeiende afstand tussen kansarm en kansrijk. Integratie mag dan het sleutelwoord zijn tot goed samenleven, maar het moet voor bestuurders vooral een *werkwoord* zijn dat mensen insluit, verbindingen tussen mensen stimuleert, angst tussen mensen wegneemt.

Integreer door meer bestaanszekerheid

We vragen de partijen aan de onderhandelingstafel om te werken aan een programma van beleidsvoornemens die integrerend werken en niet polariseren. Let op de bestaanszekerheid van mensen! Vluchtelingen en asielzoekers, mensen die in de schulden zijn terecht gekomen, hun baan hebben verloren, een psychiatrische of chronische ziekte hebben, zorg hebben voor een ouder of

evenwichtsoverweging

maatschappelijke betrokkenheid

rechtvaardigheid

het ware en het goede

Vereniging Scala

gemeenschapsvorming

een kind. Zorg er voor dat mensen die van voren af aan opnieuw moeten beginnen een frisse start kunnen maken, zonder schulden en met hulp van anderen. Beschouw hulp bij integratie als een slimme investering van de samenleving in individuen en leg de 'bewijslast' van de noodzaak van integratie niet als loodzware verantwoordelijkheid bij de individuele burger.

In de woningwet, de wet op patiëntenrechten en op nog veel andere beleidsterreinen is de laatste jaren inspraak van huurders, patiënten, cliënten en andere betrokken burgers wettelijk verplicht geworden. Dat type formele inspraak helpt, maar kent ook beperkingen.

In veel organisaties wordt geëxperimenteerd met andere manieren om het gesprek aan te gaan met de doelgroep, de burger, de achterban. Wij willen de nieuwe regering uitdagen om in de komende periode ook lokale, provinciale en landelijke beleidsterreinen, diensten en ministeries te voorzien van de inbreng van ervaringsdeskundigen en betrokken eindgebruikers. Door veel van dat type experimenten te entameren, kunnen we het noodzakelijke, brede vertrouwen in de democratie en in de 'gedeelde zaak' weer terugwinnen.

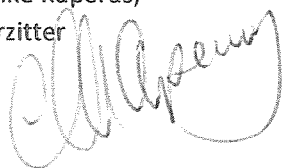
Betrek op alle beleidsniveaus ervaringsdeskundigen en schep ruimte voor diversiteit: mensen met verschillende achtergronden. En doe dat zo dat de samenleving er geen bureaucratische schil bijkrijgt. Beteugel de verwachtingen ten aanzien van de overheid maar wees betrouwbaar. Volgend jaar zijn er gemeenteraadsverkiezingen. Zet alvast een aantal van deze ideeën klaar.

Wij kennen in Nederland een Rijks-wat-er-staat dat zich al eeuwenlang ontfermt over letterlijk alles wat er staat. Wegen, kanalen, gebouwen, viaducten, bruggen en andere kunstwerken. Er zijn weinig landen waar 'wat er staat' in zo goede orde is.

Wij pleiten voor een tweede Rijksdienst met een iets ander profiel: Rijks-wat-er-leeft. Een dienst die zorgt voor de samenhang bij het onderhoud en vernieuwing van alle sociale 'kunst'werken die wij met elkaar bouwen. Niet om het over te nemen, maar om te zorgen dat gemeenschappen in staat blijven in wijken, wonen en werken de sociale infrastructuur te vormen die sociale mobiliteit mogelijk maakt. Rijkswaterleeft heeft wat ons betreft een belangrijke taak om lokale overheden te faciliteren met voldoende menskracht en middelen om de grote lokale opdracht uit te voeren.

Namens Vereniging Scala

Marika Kuperus,
voorzitter

Scala is een groep mensen die zoekt naar wegen om in de moderne tijd maatschappelijke betrokkenheid en gemeenschapsvorming gestalte te geven. Links van het midden of rechts daarvan. Kerkelijken en wie die deur voorbijgaan. Alleenlevenden en samengaanders. We houden ons bezig met wat wij 'de trage vragen' noemen. We zoeken verbinding. Met elkaar en met anderen.

Meer informatie www.scalanet.nl, of bij de voorzitter Marika Kuperus mkuperus@xs4all.nl

Stichting Scala
Mevrouw M. Kuperus
Provincialeweg 61
3981 AM BUNNIK

Kenmerk: 201700662

Den Haag, 3 mei 2017

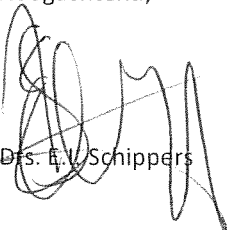
Geachte mevrouw Kuperus,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E.W. Schippers

201700663

Mevrouw drs E.I. Schippers
Informatieur
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

Telefoonnummer
070-3490325

Den Haag
1 mei 2017

E-mail
balkenende@dsgc.nl

Onderwerp
Reactie DSGC op uw brief van 12 april ten aanzien van het te voeren klimaatbeleid

Geachte mevrouw Schippers,

Veel dank voor uw brief en verzoek om reactie naar aanleiding van de oproep van DSGC om de SDG's een centrale plaats te geven in het nieuwe Regeerakkoord. Het Nederlandse bedrijfsleven wil onder andere met een verdere uitrol van duurzame businessmodellen een belangrijke bijdrage leveren aan het implementeren van deze 'agenda voor de wereld' (*Global Challenges, Dutch Solutions*).

Graag beantwoordt DSGC de vragen die u ons in uw brief van 12 april j.l. stelt ten aanzien van één van de SDG's te weten 'Climate Action', in casu het toekomstig te voeren klimaatbeleid en bevordering van de overgang naar een circulaire economie.

- 1. Welke klimaatdoelstellingen op het gebied van CO₂-reductie en eventueel duurzame energie en besparingsdoelstellingen vindt u noodzakelijk voor 2050 en 2030?**
Met het klimaatakkoord van Parijs en het Europese energie en klimaatbeleid met tussendoelstellingen voor ETS (-43% in 2030) en non-ETS (-36% in 2030) zijn de doelstellingen helder. Als belangrijk onderdeel van het klimaatakkoord van Parijs is afgesproken dat de 195 deelnemende landen hun beleid en plannen binnen het regime van het klimaatakkoord elke vijf jaar toetsen aan realisatie van de 1,5 – 2 °C doelstelling voor 2050. Indien nodig kunnen de 195 landen na de vijfjaarlijkse 'stocktaking' hun plannen en doelstellingen aanpassen opdat de overall doelstelling van het Klimaatakkoord wordt gerealiseerd. Ten gevolge van deze in het akkoord van Parijs afgesproken en breed gedragen 'koninklijke' route lijkt het ons niet zinvol om op nationale schaal nog additionele doelen of subdoelen af te spreken. Dit ook in het licht van de internationale context van het klimaatvraagstuk.
Verder is het goed te beseffen dat de CO₂ uitstoot van Nederland (0,4% van de mondiale uitstoot) sterk wordt bepaald door de sectorspecifieke structuur van onze economie die mede het gevolg is van de karakteristieke ligging in de Delta van Europa ('Gateway to Europe').

Vanwege onze aard, ligging en historie is er in Nederland relatief veel (basis)industrie gevestigd, is Nederland een energiehub en hebben we een grote logistieke sector met veel transport. De Nederlandse economie stoot daarom in absolute zin meer CO₂ uit dan landen/economieën die dit niet hebben. Per productie-eenheid en per bedrijf is de Nederlandse industrie echter zeer efficiënt en veelal efficiënter dan vergelijkbare bedrijven elders in de wereld. Dat heeft een positief effect op de mondiale CO₂- uitstoot. Dat moeten we in ieder geval vasthouden en via innovatie en vernieuwing verder verbeteren. Het wenkend perspectief daarbij is een versnelling van de transitie naar een CO₂-neutrale economie, uiterlijk in 2050 maar indien mogelijk eerder.

2. Welke wet- en regelgeving verwacht u van de overheid?

Zoals hierboven onder 1 opgemerkt zijn additionele nationale doelen boven hetgeen overeengekomen tijdens de top van Parijs niet wenselijk. Wel kan de overheid op een aantal terreinen via wet en regelgeving 'Parijs' voortvarend implementeren, onder meer door :

- Deltaplan NL energie en klimaat 2018-2030. Dit door de minister van Economische Zaken op te stellen integrale Deltaplan Energie en Klimaat 2018 - 2030 biedt een consistent beleidskader voor elk van de verschillende transitiepaden. In dit Deltaplan worden tevens robuuste facilitering ('ontzorging') en de inbreng van organisatorisch vermogen vanuit de overheid geregeld. Uit het plan komt een aantal transitie 'flagship'-projecten voort waarmee de investeringen in de transitie echt van de grond komen. Hierover kan met private partijen, decentrale overheden en ngo's een tweede Energieakkoord (CO₂- of Klimaatakkoord) worden gesloten als opvolger van het huidige Energieakkoord voor duurzame groei.
- Consequent sturen op CO₂-reductie: Wij sluiten ons aan bij dit uitgangspunt van de Energieagenda van het huidige kabinet, te weten : *'Door te sturen op één enkelvoudig doel CO₂-reductie komt de meest optimale en kosteneffectieve mix van energiebesparing, hernieuwbare energie en andere CO₂-arme opties in de markt tot stand'*. Sturing op een enkelvoudige doelstelling laat onverlet dat DSGC van mening is dat productie en gebruik van hernieuwbare energie moet worden versneld. Tevens delen wij de in de Energieagenda uitgesproken verwachting dat consequente sturing op CO₂-reductie leidt tot een vrijwel CO₂ neutrale economie in 2050, waarbij in sommige sectoren 'klimaatneutraliteit' mogelijk al eerder wordt bereikt. Het is zelfs niet ondenkbaar, afhankelijk van technologische ontwikkelingen, dat er dan sprake kan zijn van negatieve CO₂ emissies. Formuleer hiernaast (bij voorkeur in Europees verband) beleid om naast CO₂ ook de uitstoot van 'kortlevende vervuilers' en/of broeikasgassen met een groter broeikasgaseffect (zoals methaan, carbon black en HFC's) tegen te gaan.
- Coherente wet- en regelgeving : hiertoe is een robuuste governance vereist waarbij de minister van Economisch Zaken optreedt als coördinerend minister voor klimaat, energie en circulaire economie.
- Pro-actieve klimaatdiplomatie met het oog op internationale wet en regelgeving : DSGC ziet van de Nederlandse overheid graag een proactieve klimaatdiplomatie tegemoet waarbij op mondiaal niveau (level playing field) afspraken worden nagestreefd op het gebied van : terugdringing van subsidies op fossiele brandstoffen, een effectief internationaal systeem van CO₂-beprijzing, tegengaan van ontbossing en analoog aan de luchtvaart nu ook mondiale afspraken over het terugdringen van de CO₂ uitstoot door de internationale scheepvaart.
- Verhoging van de transparantie en ontsluiting van informatie op het gebied van investeringen en beleid ten aanzien van de transitie van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energiebronnen.

- Sustainability impact assessment op bestaande en voorgenomen regelgeving. Daarbij valt te denken aan :
 - Duurzaam inkoopbeleid overheid. De overheid kan via nationale inkoopcriteria die gericht zijn op het daadwerkelijk afnemen van producten en diensten van duurzame koplopers een belangrijke impuls geven aan innovaties in de markt. De overheidscriteria dienen daarbij uit te gaan van een integrale aanpak (totale procesbenadering) in plaats van een statisch afvinkstelsel op productniveau. Investerings in product-, proces- en ketenverduurzaming en de opschaling ervan wordt door dergelijk inkoopbeleid versterkt en kunnen zo tot ketenversterking leiden.
 - Geen verhoging van gebruik eerste generatie biobrandstoffen (op basis van voedsel) in Nederland.
 - Continuering LNG-accijnsvrijstelling na 1-1-2018 in verband met het stimuleren van duurzaam transport.

3. Welke financiële maatregelen verwacht u van de overheid?

De belangrijkste beweging is die van subsidiëring naar bedrijfsmatige financiering. In het nieuwe klimaatbeleid moet zo veel mogelijk de beweging gemaakt worden van subsidies naar bedrijfsmatige financiering. De stap naar bedrijfsmatige financiering bevordert de efficiëntie en betrokkenheid van het bedrijfsleven en komt de effectiviteit van het klimaatbeleid ten goede. De opgave is dermate omvangrijk dat het onbetaalbaar zou worden als deze omvangrijke transitie door subsidies gedragen moet worden. Uitbouw/verbreding van Invest NL is gewenst om de stap naar bedrijfsmatige financiering mogelijk te maken. Een overheidsinvestering van 7,5 mld euro zal naar verwachting leiden tot maar liefst 100 mld Euro private investeringen in de transitie naar een CO₂ neutrale economie. Een dergelijke uitbouw/verbreding van Invest NL voor financiering van transitieprojecten en investeringen, die op zich rendabel zijn maar lange terugverdientijden kennen, is een belangrijke ondersteuning en daarmee aanjager voor middellange en lange termijn transitie-investeringen.

Desalniettemin kan in situaties waarbij sprake is van marktfalen een regeling voor het (tijdelijk) afdekken van de onrendabele toppen bij investeringen in CO₂ arme technologie functioneel zijn. De huidige SDE+ regeling is uitsluitend gericht op het via een subsidie afdekken van de onrendabele top bij investeringen in productie van hernieuwbare energie terwijl de beleidsopgave en focus nu blijvend veranderd is naar CO₂ reductie. Om de effectiviteit van dergelijke instrumenten te vergroten zijn ook maatregelen nodig die de betreffende markt effectief hervormen. Zo is een SDE+ voor wind-op-zee alleen effectief als er een hervorming van de elektriciteitsmarkt plaatsvindt.

4. **Hoe kijkt u aan tegen aanvullend nationaal beleid voor de ETS-sector zoals in het Verenigd Koninkrijk?**

De kracht van EU-ETS is dat het op Europese schaal functioneert ten behoeve van internationaal opererende energie-intensieve bedrijven en dat het werkingsgebied binnen afzienbare tijd vergroot wordt door koppeling aan ETS systemen die nu in redelijk tempo in andere economieën en werelddelen ontwikkeld worden. Nationaal beleid en aanpassingen zijn niet effectief en hebben het risico in zich van 'carbon en production leakage' (zie onder 1.). Dit neemt niet weg dat Nederland via proactieve klimaatdiplomatie belangrijk kan bijdragen aan een effectief internationaal systeem van CO₂-beprijzing (zie ook hierboven onder 2).

5. **Aan welke bijdragen kunt u zich committeren, bijvoorbeeld in investeringen (en welke randvoorwaarden zijn nodig om tot dergelijke investeringen te komen)?**

Elke DSGC onderneming heeft voor het eigen concern eigen specifieke energie- en klimaatdoelstellingen bepaald en vastgesteld. Bedrijven zijn daaraan gecommiteerd. Daarnaast hebben individuele DSGC ondernemingen nog specifieke innovatieve routes in beeld zoals bijvoorbeeld investeren in lokale groene energie, ontwikkeling en uitbouw van het gebruik van bio-kerosine, het ontwikkelen en in meer toepassingen gebruiken van groene waterstof, ontwikkeling en bredere toepassing van biobased producten of volledig circulaire producten en productketens. Dit is meestal niet louter gekoppeld aan een individueel bedrijf maar aan een groep bedrijven of een industriecluster en draagt bij aan realisatie van de transitiepaden die nu op grond van de Energieagenda worden uitgewerkt.

Op de website van DSGC <http://www.dsgc.nl/nl> treft u een overzicht van de initiatieven en activiteiten van de DSGC bedrijven ter realisatie van de SDG's. Hier treft u verder een link naar de publicatie *Circular Economy, DSGC companies on their journey of implementing circular business models* (2015) aan waarin een zeer uitgebreide toelichting op de acties en initiatieven van DSGC ondernemingen met betrekking tot het ontwikkelen en implementeren van circulaire businessmodellen in de onderneming.

Als bijlage bij deze brief is bijgevoegd een overzicht en toelichting per DSGC bedrijf van de individuele duurzaamheidsdoelstellingen, commitments, en specifieke initiatieven en programma's die ingezet en uitgevoerd worden voor realisatie van de doelstellingen maar ook om andere bedrijven te stimuleren en te informeren en enthousiasmeren met 'good practises'. DSGC is zich er ten volle van bewust dat publieke-private samenwerking cruciaal is voor het welslagen van deze ontwikkelingen. Het gaat hierbij met name om de inzet van organisatorisch vermogen van de overheid, het oppakken van de regierol en het snel signaleren maar vooral ook opheffen van situaties van marktfalen.

6. **Op welke wijze denkt u door klimaatbeleid te kunnen komen tot toegevoegde waarde voor de Nederlandse economie. Oftewel welke economische voordelen e.d. denkt u te kunnen behalen bij goed klimaatbeleid en wat zijn daarvoor de randvoorwaarden?**

Een CO₂-neutrale economie is geen keuze maar noodzaak en de enige weg voorwaarts. Daarmee wordt de Nederlandse economie intrinsiek toekomstbestendig. Realistische en heldere lange termijn CO₂ doelstellingen zoals nu zijn vastgelegd, lange termijn investeringszekerheid en goede faciliteiten moeten er toe lijden dat Nederland internationaal bekend wordt als 'the place to be' voor de transitie naar een CO₂-neutrale en duurzame economie. Het promoten van Nederland als Dutch Sustainable Growth Valley zal leiden tot investeringen, economische groei en meer werkgelegenheid en export kansen. Door opschaling van bijvoorbeeld wind-op-zee, CO₂/arme technologie in de industrie, of CO₂-neutrale gebouwrenovatie kunnen we de kennis en ervaring exporteren om een bijdrage te leveren aan de transitie in andere landen. Daar zullen zowel bedrijven als samenleving de vruchten van plukken.

Met het oog op het aanjagen van de door ons volledig onderschreven voortvarende uitvoering van de transitie naar een CO₂-neutrale economie hopen wij dat bovengenoemde voorstellen een plaats krijgen in het nieuwe regeerakkoord. Uiteraard zijn wij desgewenst graag tot nadere toelichting bereid.

Hoogachtend,

Namens de leden van de DSGC,
Jan Peter Balkenende, Voorzitter DSGC

Ton Büchner, CEO AkzoNobel
Feike Sijbesma, CEO DSM
Roelof Joosten, CEO FrieslandCampina
Jean-François van Boxmeer, CEO HEINEKEN
Pieter Elbers, CEO KLM

Frans van Houten, CEO Philips
Marjan van Loon, president-directeur
Shell Nederland
Paul Polman, CEO Unilever
Hans de Boer, voorzitter VNO-NCW

DSGC is supported by VNO-NCW

Bijlage

Hieronder een overzicht per DSGC bedrijf (in alfabetische volgorde) van comittments, acties, initiatieven en programma's en dergelijke ter realisatie van energie- en klimaatdoelstellingen en van de SDG's.

AkzoNobel

1. Fighting Climate Change

In our efforts to become fully sustainable, AkzoNobel has announced its ambition to be 100% carbon neutral in 2050 and make use of 100% renewable energy in 2050. Our approach in the coming years will focus on further GHG-emission reduction: more energy-efficiency measures and renewable electricity development and sourcing is part of that as well as initiatives across the value-chain focusing on further resource efficiency.

Energy-efficiency

- We will realize this via a combination of further improvements in
 - Further energy-efficiency measures as part of our commitments under the MEE Convenant
 - We concluded early 2017 two 1-on-1 agreements under the Nationaal Energie Akkoord to make investments that will realize 0,71 PJ in energy-efficiency (out of the 9 PJ commitment for the whole energy intensive industry)

Renewable Energy

- Target 2020: 45 % of total global energy use / Target 2050: 100% of total global energy use (in 2016 this was 40%).

- We are building long-term partnerships with leading suppliers of renewable energy (“power purchase agreements” or PPAs). We have several large projects in the pipeline. For example, we concluded two PPAs for a total of 120 GWh in The Netherlands, which will come into production in 2018.
- In February 2017 we opened the largest biomass steam plant in the Benelux with Eneco, providing 2,8 PJ renewable energy and reducing 100.000 ton CO₂. With this project we added an additional 10% of our total energy use in the Netherland in renewable energy.
- We are implementing a pilot with a view to up-scale to use hydrogen for public transport in the North of the Netherlands.

Resource-efficiency

- We want to have 25-30% more efficient resource and energy use across the entire value chain by 2020 (measured by cradle-to-grave carbon footprint reduction). Our plan for eliminating waste involves using 100% renewable materials in our own operations in 2050 as well as helping our value chain to reduce waste. Further resource efficiency will reduce GHG-emissions
 - In our own operations, we keep improving our resource-efficiency by taking measures to reduce the use of water and raw materials
 - We invest in new technologies to replace fossil materials with renewables raw materials, including a planned investment in a bio-refinery and in a facility that turns uses household waste into chemical building blocks.

2. Implementing the UN SDGs

We believe that companies have a crucial role to play in creating the impact needed at scale to achieve them. Since some years we have integrated the implementation of the SDG agenda in our Annual Report.

There are 3 SDGs on which we believe our company and its businesses can be most influential.

- #7 Climate and energy
- #11 Sustainable communities and cities
- #17 Public private partnerships

We work closely together with other companies, NGO's and governments to raise further awareness of the SDG's and cooperate in implementing the SDG's – in the Netherlands and abroad.

Most notable is the **Human Cities Coalition** – Founded by AkzoNobel, we have committed to building a broad and inclusive coalition of action-oriented stakeholders. To date, more than 20 partners and 150 stakeholders, including international companies, government agencies (including the Dutch Ministry of Foreign Affairs), NGO's and academic institutions, have joined, to focus on realizing Goal 11 of the United Nation's 17 Sustainable Development Goals: sustainable cities and communities.

DSM

CLIMATE CHANGE

A. Reduce our own footprint

Our focus has always been on GHG/energy savings. In the coming decade, we will further improve our GHG efficiency. Renewable electricity sourcing is part of that.

GHG efficiency

- Our target (base year 2016): 25% improvement of GHG efficiency by 2025 (40-45% compared to base year 2008). We will realize this combination of further improvements in
 - **energy efficiency** (>1% annually)
 - **50% of purchased electricity to be obtained from renewable sources**
 - exploiting opportunities for heat and fuel from renewable sources
 - applying internal carbon price of €50 per ton CO₂ when reviewing large investment decisions

Renewable Energy

- Target 2015-2025: 50% of purchased electricity (in 2016 this was 8%).
 - We are building long-term partnerships with leading suppliers of renewable energy ("power purchase agreements" or PPAs). We have several large projects in the pipeline. For example, we concluded two PPAs for a total of 120 GWh in The Netherlands, which will come into production in 2018. (See also: [press release Windpark Krammer](#))

B. Enable a low-carbon economy

Through our **Brighter Living Solutions**, we develop products and services that, when considered over their whole life cycle, offer a clear environmental and/or social benefit. In **2016 this was 63% of net sales**. By 2020 this should be 65% or more.

Examples of solutions that help reduce GHG emissions:

- **Solar (DAS):** [anti-reflective coating](#) (resulting in up to 4% higher solar panel yield) and other solar materials that boost the performance of PV modules.
- **PackAge (DFS):** [high tech packaging for naturally ripening cheese](#); 10% lower footprint. If all semi hard cheese was ripened with this: similar saving as 800k car trips around the world.
- **Stanyl (DEP):** [heat sinks \(for LED lamps\)](#) made from Stanyl involve CO₂ emissions that are 85% lower than in the production of cast aluminum heat sinks.
- **Dyneema®**, **The World's Greenest Strength™**. A high performing, strong fiber, offers GHG emissions cuts across the lifecycle of denim jeans, reduces weight of air cargo nets. Used in ropes for efficient [wind farm installation](#).

THE SDGs

Furthermore, [DSM has embraced the SDG Agenda](#). We believe that companies have a crucial role to play in creating the impact needed at scale to achieve them. [There are five SDGs](#) on which we believe our company and its businesses can be most influential. Since 2016 we have integrated the implementation of the SDG agenda in our Annual Report.

- We advise every organization (business, NGOs, governments) to plot their agenda including material focus areas along the 17 SDGs to see which Goals should be prioritized within their strategies.
- We believe every organization (business, NGOs, governments) should annually report on the initiatives it takes to implement and scale the output of the SDG agenda.

FrieslandCampina

FC heeft in 2015 zijn strategie *route2020* geactualiseerd om beter te kunnen inspelen op de snelle veranderingen in de wereld en in de melkveehouderij. De strategie *route2020* verbindt de dagelijkse activiteiten en waarden die FrieslandCampina belangrijk vindt. Het geeft richting aan de betrokkenen en de bedrijfsprocessen in de gehele keten.

Bij de actualisatie van de strategie *route2020* heeft FrieslandCampina zijn *purpose statement* geformuleerd: *nourishing by nature* met als kernelementen :

1. Betere voeding voor de wereld
2. Een beter levensonderhoud voor onze boeren
3. Voor nu en voor komende generaties (hetgeen verwijst naar de verduurzaming in eigen keten). Bij deze derde pijler komen een aantal innovaties voor de circular economy aan bod.

Zoals:

- Innovaties mestverwaarding waarbij mineralen zoals fosfaat worden gerecycled, biogas wordt geproduceerd en kunstmestvervangers worden geproduceerd.
- De inzet op productie van duurzame energie - solar, wind, biomassa - in de eigen zuivelketen. Doelstelling : op weg naar 1 miljoen vierkante meter zonnepanelen op staldaken van FrieslandCampina melkveehouders). Gebruik van duurzame biomassa als energiebron voor zuivelfabrieken (o.a. Pyrolyseolie).
- Gebruik van bio-plastics in verpakkingen,
- Smart feed solutions o.a. samen met DSM's Clean Cow dat tot lagere methaan emissies bij melkkoeien moeten leiden.
- Hanteren van CO₂-beprijzing binnen FC en binnen eigen keten.

Commitment 2020 is klimaat neutrale groei (de facto 20% reductie CO₂ tov 1990). Doelen voor 2030 worden in bestuursvergadering van mei vastgesteld.

Heineken

Reductie van de carbon footprint is onderdeel van de "Brewing a Better World" strategie van de NV. HEINEKEN maakt daarvoor o.a. gebruik van wind-, zonne energie, biomassa en biogas, naast het efficiënter inzetten van energie.

Resultaten 2016

- CO₂ emissies in productie wereldwijd bedroeg 6,5 kg CO₂-eq/per hectoliter (in totaal: 1.572 kton);
- Dit is een reductie van >37% (relatief) t.o.v. baseline 2008. Daarmee lopen we voor op onze 2018 ambities;
- Reductie ook in absolute termen: -5%, terwijl de productievolume wereldwijd steeg met 52% t.o.v. 2008;
- In Nederland waren CO₂ emissies in 2016 voor productie teruggebracht tot 4,9 kg CO₂-eq/hl;
- In 2016 komt 25% van de elektrische energie behoefte van renewable sources (wereldwijd);
- In 2016 komt 5% van de thermische energie behoefte van renewable sources (wereldwijd);

- CO₂ emissies in distributie in Europa zijn met ruim 13% gereduceerd t.o.v. baseline (2010/2011);
- In Nederland was deze reductie zelfs 28 % t.o.v. baseline;
- Bijna alle 125.000 koelkasten wereldwijd ingekocht waren 'groen', CO₂ verbruik 46% lager dan in 2010.

Commitments: korte en middellange termijn

- Reductie CO₂ emissies in 2018 voor productie met 37% vs 2008 naar 6,7 kg CO₂-eq/hl
- Reductie CO₂ emissies in 2020 voor productie met 40% vs 2008 naar 6,4 kg CO₂-eq/hl
- Reductie CO₂ emissies in 2020 voor distributie met 20% vs 2010/11 in Europa en Americas regio
- Reductie CO₂ emissies in 2020 voor koelkasten met 50% vs 2010

Commitments: lange termijn

- Wereldwijde ambitie 2030 wordt dit jaar vastgesteld en extern gecommuniceerd
- Onze ambitie voor Zoeterwoude (grootste brouwerij van Europa) is om deze CO₂ neutraal te maken

Voor meer informatie over resultaten en commitments, ook m.b.t. de andere aandachtsgebieden van Brewing a Better World: zie het 2016 Annual Report.

KLM

Since 2007, KLM has an ambitious climate-action strategy, with the objective of reducing CO₂-emissions with 20% per passenger in 2020 compared to 2011. On the long term (2050) KLM endorses the global ambition from the international aviation industry to reduce its emissions by 50% compared to the 2005 emission level, and aims to contribute to eg SDG 7, 13 and 13.

Further measures are needed and could be distinguished within the four pillars of our Climate Action Plan:

KLM will further invest in **Fleet renewal** that contributes to a further 5% of our 2020 ambitions, e.g. the further replacement of the Fokker 70 with the Embraer 175: 11 aircrafts are on order, with ca 35% less carbon emissions each. In addition, the 16 new Boeing 787 Dreamliners replace the Boeing 747, which will contribute to a 35-40% smaller carbon footprint.

Together with the renewed fleet, **Operational measures** are needed to optimize our fuel use. Most measures have been executed in the past decades and only the more efficient 'Single European Sky' could help us in further improvements that could save ca 10% CO₂ emissions due to route inefficiencies in our European network. KLM therefore calls on the new Kabinet to further support this policy in Europe.

With no short-term alternatives to combustion engines used in aviation, KLM focusses on organising the industry and **creating a market for sustainable biofuels**. Thus far, biofuels are used and promoted in KLM's Corporate BioFuel Programme together with our corporate partners and supplier SkyNRG. Sustainable biofuels can save up to 80% of the carbon footprint compared to fossil jetfuels, and is the most relevant carbon measure for aviation in the coming decades.

In the Green deal between 2012 and 2015, KLM and the Dutch government enabled incentives to develop this market.

An important innovation for the coming Kabinet, together with the supply chain and KLM is **further development of the Bioport Holland** and the support of local and international (financial, tax and/or regulatory) measures to import sustainable raw material for fuel production at affordable prices.

Finally an international level playing field in the **market based measure on carbon offsetting** is in our reach, enabling to stabilize international emissions from aviation by 2020. This carbon reduction and offsetting scheme for international aviation (CORSIA) has been designed and agreed under ICAO and will be implemented from 2021. The current ETS mechanism in Europe should therefore be replaced by this CORSIA mechanism to avoid a patchwork of regional overarching carbon measures, to further reduce the aviations impact globally.

Koninklijke Philips NV

In juni 2016 lanceerde Philips het nieuwe 5-jaar duurzaamheidsprogramma “Healthy people, sustainable planet” met daarin o.a. de volgende doelstellingen voor 2020:

- De levens verbeteren van 2.5 miljard mensen per jaar
- 70% van de omzet komt uit “groene producten en services”
- 15% van de omzet komt uit “circulaire producten en services”
- CO₂ neutraal zijn in onze operaties, o.a. door gebruik te maken van 100% duurzame elektriciteit
- 90% van ons afval recycleren, geen afval de “grond in” (zero waste to landfill)

Om CO₂ neutraliteit van de operaties te realiseren heeft Philips een programma om de energie efficiëntie in de operaties te verbeteren en de elektriciteitstoevoer te vergroenen. In 2015 heeft Philips een 15-jarig “**Power Purchase Agreement**” (langjarig elektriciteit inkoopcontract) afgesloten in de Verenigde Staten. Het windpark is in december 2016 gaan produceren, en vanaf 2017 wordt Philips in de Verenigde Staten (zowel Philips Lighting als onze HealthTech businesses) voorzien van 100% duurzame elektriciteit. In oktober 2016 kondigden AkzoNobel, DSM, Google en Philips hun inkoopconsortium aan voor duurzame elektriciteit, en het eerste consortium contract met het Krammer windpark in Zeeland. Hier zal het consortium alle elektriciteit van afnemen. In januari 2017 kondigde het consortium het tweede contract aan, met het Bouwdokken windpark (op Neeltje Jans). Hierdoor zal Philips in Nederland vanaf 2018/2019 op 100% duurzame elektriciteit draaien.

Met deze drie contracten dekt Philips nu ongeveer 56% van haar elektriciteitsbehoefte af met duurzaam opgewekte elektriciteit. Samen met het consortium wordt nu onderzocht wat o.a. de mogelijkheden zijn voor vergelijkbare transacties in India en China.

Daarnaast investeert Philips veel tijd en geld in de ontwikkeling van groene producten en services en de overgang naar de Circulaire Economie; het ontkoppelen van economische groei van het gebruik van materialen. Hierbij moet onder andere gedacht worden aan modulair design, het hergebruik van grondstoffen en nieuwe businessmodellen waarbij Philips bijvoorbeeld eigenaar blijft van de apparatuur. Onderzoek van Ecofys en Circle Economy schat dat Circulaire Economie strategieën het gat tussen huidige klimaatafspraken en het “business as usual” scenario kunnen halveren. Daarom moet de transitie naar een Circulaire Economie onderdeel uitmaken van het klimaatbeleid.

Philips’ resultaat in 2016 was dat al 9% van de omzet uit circulaire oplossingen kwam.

Shell

Vanuit bestaande businesses en met nieuwe business modellen bereidt Shell zich voor en investeert in de kansen die de energietransitie biedt:

